

SÉNAT DE BELGIQUE

SESSION DE 2005-2006

---

11 OCTOBRE 2005

Proposition de loi modifiant la réglementation relative au certificat de décès et à la déclaration de décès

(Déposée par Mme Mia De Schampelaere et M. Wouter Beke)

DÉVELOPPEMENTS

La présente proposition de loi reprend une série de dispositions de la proposition de loi visant à protéger les droits et la dignité de l'homme à l'approche de la mort, qui avait déjà été déposée au Sénat lors de la précédente législature (doc. Sénat, n° 2-160).

Il existe au sein du Comité consultatif de bioéthique un consensus pour constater l'inadéquation de la législation actuelle sur le certificat de décès et la déclaration de décès. Il faut savoir que la réglementation légale relative à la déclaration de décès remonte au dix-neuvième siècle : la déclaration ne doit pas être faite par un médecin, mais par des témoins qui ne sont pas des professionnels. De ce fait, la loi belge actuelle ne peut pas garantir la protection du droit à la vie comme l'impose l'article 2 de la Convention européenne de sauvegarde des droits de l'homme et des libertés fondamentales (4 novembre 1950). La réglementation légale en vigueur en Belgique est donc totalement dépassée et, par voie de conséquence, il n'y a aucun autre pays où le nombre d'exhumations dues à des contestations sur la cause de la mort est aussi élevé que chez nous.

C'est pourquoi la présente proposition de loi, qui insère notamment un nouvel article 76*bis* dans le Code civil, instaure un régime plus adéquat pour régir la constatation, la déclaration et le contrôle de tout décès.

BELGISCHE SENAAAT

ZITTING 2005-2006

---

11 OKTOBER 2005

Wetsvoorstel tot wijziging van de regeling van de overlijdensverklaring en de aangifte van overlijden

(Ingediend door mevrouw Mia De Schampelaere en de heer Wouter Beke)

TOELICHTING

Dit wetsvoorstel neemt een aantal bepalingen over van het wetsvoorstel houdende de bescherming van de rechten en de waardigheid van de mens bij het naderend levenseinde, dat reeds tijdens de vorige zittingsperiode in de Senaat werd ingediend (stuk Senaat, nr. 2-160).

In het Raadgevend Comité voor bio-ethiek heerst er een consensus over de onaangepastheid van de huidige wetgeving aangaande de overlijdensverklaring en de aangifte van overlijden. De wettelijke regeling in verband met de aangifte van het overlijden dateert immers nog uit de negentiende eeuw : het overlijden dient niet door een arts te worden aangegeven, maar door leken-getuigen. Daardoor kan de huidige Belgische wetgeving de bescherming die door artikel 2 van het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (4 november 1950) wordt opgelegd, namelijk het recht op leven, niet garanderen. De wettelijke regeling in België is dus volkomen achterhaald en bijgevolg is het aantal lijkopgravingen ten gevolge van betwistingen over de doodsoorzaak in geen enkel ander land zo groot.

Dit wetsvoorstel, dat onder meer een nieuw artikel 76*bis* in het Burgerlijk Wetboek invoegt, voorziet daarom in een meer aangepaste regeling inzake de vaststelling, de aangifte en de controle van elk overlijden.

COMMENTAIRE DES ARTICLES

Article 2

En application des articles 77 et 78 du Code civil, l'officier de l'état civil accorde l'autorisation d'inhumier après que le décès a été déclaré. La pratique, qui repose sur l'application impropre de la législation relative aux statistiques de décès, est cependant tout autre: cette déclaration se fait au moyen d'une attestation de décès, modèle IIC pour les déclarations de décès d'une personne d'un an et plus ou modèle IID pour la déclaration d'un enfant mort-né ou du décès d'un enfant de moins d'un an.

Le fait de ne pas déclarer un décès n'est pas punissable. Par contre, dans le cadre des statistiques annuelles sur les causes de décès, le médecin qui constate le décès est tenu de remplir ces formulaires sous peine d'une amende de 26 francs à 10 000 francs ou, en cas de récidive, d'un emprisonnement de 8 jours à un mois.

L'article 4 de la loi du 4 juillet 1962 relative à la statistique publique se lit comme suit: « Les médecins ne peuvent invoquer le secret professionnel pour refuser les renseignements dont ils sont dépositaires par état ou par profession, lorsque ceux-ci leur sont demandés en exécution des articles 1er et 3 de la présente loi en vue de l'établissement de statistiques sanitaires. Le Roi prend les mesures nécessaires pour assurer l'anonymat de ces renseignements. ». L'article 22 de la loi de 1962 contient une disposition pénale.

Selon la lettre de la loi, l'officier de l'état civil doit s'assurer lui-même du décès. En réalité, il se contente de la remise de l'attestation de décès. L'article que nous proposons prévoit, en ses alinéas 1er et 2, qu'après chaque décès, un certificat de décès sera désormais établi par le médecin qui a constaté le décès s'il est convaincu que la mort résulte d'une cause naturelle. La forme et le contenu de ce constat de décès seront précisés par arrêté royal.

La déclaration de décès se fera désormais par la remise de ce certificat de décès à l'officier de l'état civil par des témoins qui sont, si possible, les deux plus proches parents ou voisins, ou, lorsqu'une personne est décédée hors de son domicile, la personne chez laquelle elle est décédée, et un parent ou autre, ou à défaut des personnes précitées, par le médecin qui a rédigé le certificat.

ARTIKELSGEWIJZE TOELICHTING

Artikel 2

Volgens de artikelen 77 en 78 van het Burgerlijk Wetboek verleent de ambtenaar van de burgerlijke stand toelating tot teraardebestelling na aangifte van een overlijden. De praktijk, die steunt op het oneigenlijke gebruik van de wetgeving betreffende de overlijdensstatistieken, is echter anders: de aangifte gebeurt door overhandiging van een overlijdensformulier, het model IIC voor de « aangifte van overlijden van een persoon van 1 jaar of ouder » of het model IID voor de « aangifte van een doodgeboren kind of van het overlijden van een kind jonger dan 1 jaar ».

Het niet-aangeven van een overlijden is niet strafbaar gesteld. Daarentegen bestaat er in het kader van een jaarlijkse statistiek der doodsoorzaken wel een verplichting tot het invullen van deze overlijdensformulieren door de vaststellende arts op straffe van een geldboete van 26 tot 10 000 frank of bij herhaling zelfs een gevangenisstraf van 8 dagen tot een maand.

Artikel 4 van de wet van 4 juli 1962 betreffende de openbare statistiek luidt: « De geneesheren mogen het beroepsgeheim niet inroepen om te weigeren inlichtingen te verstrekken waarvan zij houder zijn door hun staat of beroep, wanneer deze hen ter uitvoering van de artikelen 1 en 3 van deze wet gevraagd worden met het oog op het opmaken van gezondheidsstatistieken. De Koning neemt de nodige maatregelen voor het verzekeren van de anonimiteit van deze inlichtingen. ». Artikel 22 van de wet van 1962 voorziet in een strafbepaling.

Volgens de letter van de wet dient de ambtenaar van de burgerlijke stand zich zelf van het overlijden te vergewissen. In feite neemt hij vrede met de overhandiging van het overlijdensformulier. Het door ons voorgestelde artikel voorziet in het eerste en tweede lid dat voortaan na ieder overlijden een verklaring van overlijden wordt opgemaakt door een arts, die het overlijden heeft vastgesteld wanneer hij ervan overtuigd is dat de dood is ingetreden ten gevolge van een natuurlijke oorzaak. De vorm en de inhoud van deze verklaring van overlijden worden geregeld bij koninklijk besluit.

De aangifte van het overlijden dient voortaan te gebeuren door de overhandiging van deze verklaring van overlijden aan de ambtenaar van de burgerlijke stand door getuigen, zo mogelijk, de twee naaste bloedverwanten of burens of, wanneer iemand buiten zijn woning is gestorven, de persoon te wiens huize hij overleden is, en een bloedverwant of een andere persoon of bij ontstentenis van voornoemde personen door de arts die de verklaring heeft opgesteld.

L'alinéa 3 de cet article instaure des incompatibilités légales excluant qu'un médecin constate le décès d'un parent proche et établisse le certificat y afférent.

L'alinéa 4 de cet article prévoit des garanties légales (qui n'existaient pas encore jusqu'à ce jour) revêtant la forme de sondages effectués par des spécialistes agréés en médecine légale en vue de déceler les cas dans lesquels un médecin attesterait sciemment qu'un décès résulte d'une cause naturelle alors que tel n'est pas le cas. L'officier de l'état civil ne peut délivrer le permis d'inhumer que lorsque le décès résulte d'une cause naturelle.

Articles 3, 4 et 6

L'adaptation des articles 77, 78 et 80 du Code civil découle de l'obligation imposée au médecin de rédiger un certificat de décès lorsqu'il est convaincu que la personne décédée est morte de cause naturelle. Pour faire désormais une déclaration de décès, le certificat de décès doit être remis à l'officier de l'état civil par les personnes visées à l'article 78 du Code civil ou, à défaut, par le médecin qui a rédigé le certificat, si bien que l'officier de l'état civil ne doit plus se transporter auprès de la personne décédée pour s'assurer du décès, ce qui ne se faisait d'ailleurs déjà plus dans la pratique.

Article 5

Il n'est toujours pas obligatoire, dans le cadre de la déclaration de décès, d'indiquer dans l'acte de décès les lieux, date et heure du décès (article 79 du Code civil). En pratique, l'officier de l'état civil mentionne néanmoins ces données dans l'acte de décès, sans que la loi l'y oblige, sur la foi de la déclaration des témoins (pratiquement, sur présentation d'une attestation du médecin). Cette pratique, qui relève d'une nécessité, mérite dès lors d'être dotée d'une base légale adaptant la situation aux réalités sociales qui ont changé depuis 1804.

Article 7

La situation actuelle

La loi n'oblige pas le médecin qui constate le décès à signaler directement les morts suspectes et violentes à l'officier de l'état civil, qui, à son tour, informe sans délai les autorités judiciaires.

In het derde lid van dit artikel worden er wettelijke onverenigbaarheden ingevoerd die uitsluiten dat een arts het overlijden van een verwante vaststelt en attesteert.

In het vierde lid van dit artikel wordt in wettelijke waarborgen voorzien (die tot op heden nog niet bestonden) door middel van georganiseerde steekproeven door erkende specialisten in de gerechtelijke geneeskunde tegen het bewust onterecht attesteren van een natuurlijk overlijden. De ambtenaar van de burgerlijke stand kan slechts toestemming tot teraardebestelling verlenen bij een overlijden door natuurlijke oorzaak.

Artikelen 3, 4 en 6

De aanpassing van de artikelen 77, 78 en 80 van het Burgerlijk Wetboek vloeit voort uit de verplichting van een arts om een verklaring van overlijden op te stellen wanneer deze ervan overtuigd is dat de dood is ingetreden ten gevolge van een natuurlijke oorzaak. Om voortaan een aangifte van overlijden te doen, dient deze verklaring van overlijden door de personen, zoals bedoeld in artikel 78 van het Burgerlijk Wetboek of bij ontstentenis van voornoemde personen door de arts die de verklaring heeft opgesteld, te worden overhandigd aan de ambtenaar van de burgerlijke stand zodat deze laatste zich niet meer naar de overledene moet begeven om zich van het overlijden te vergewissen, hetgeen zich vandaag in de praktijk ook al niet meer voordeed.

Artikel 5

Bij de aangifte van overlijden wordt nog steeds niet als verplichting gesteld de plaats, de datum en het uur van overlijden in de overlijdensakte op te nemen (artikel 79 van het Burgerlijk Wetboek). In de praktijk is het nochtans zo dat de ambtenaar van de burgerlijke stand thans, zonder dat de wet dit oplegt, toch in de overlijdensakte die gegevens op verklaring van de getuigen (in de praktijk met voorlegging van een attest van de geneesheer) in de akte opneemt. Deze praktijk, die op een noodzaak steunt, verdient daarom een wettelijke basis die de situatie aanpast aan de sinds 1804 gewijzigde maatschappelijke toestanden.

Artikel 7

De huidige situatie

In hoofde van de vaststellende arts bestaat geen wettelijke verplichting om verdachte en gewelddadige overlijdens rechtstreeks te melden aan de ambtenaar van de burgerlijke stand die op zijn beurt onverwijld de gerechtelijke overheid inlicht.

L'article 81 du Code civil est rédigé comme suit : «Lorsqu'il y aura des signes ou indices de mort violente, ou d'autres circonstances qui donneront lieu de le soupçonner, on ne pourra faire l'inhumation qu'après qu'un officier de police, assisté d'un docteur en médecine ou en chirurgie, aura dressé procès-verbal de l'état du cadavre et des circonstances y relatives, ainsi que des renseignements qu'il aura pu recueillir sur les prénoms, nom, âge, profession, lieu de naissance et domicile de la personne décédée.»

Cela signifie qu'il faut effectuer une expertise policière et médicolegale. Dans la pratique, celle-ci a lieu lorsque l'officier de l'état civil et/ou les autorités judiciaires sont informés d'une mort violente ou suspecte.

Jusqu'il y a peu, l'attestation IIIC obligeait le médecin qui constatait le décès à signaler si la mort était une mort naturelle, violente ou suspecte. Depuis le 1er janvier 1998, date à laquelle est entré en vigueur un nouveau modèle IIIC, le médecin n'a plus à se prononcer sur ces possibilités. Il lui suffit de répondre par oui ou par non à la question de savoir s'il a «une objection médicolegale à l'inhumation ou à la crémation».

Le médecin n'a d'autre obligation que de remplir le modèle IIIC. Autrement dit, il n'existe aucune obligation de signaler quoi que ce soit. Le médecin n'est pas obligé de signaler une mort suspecte ou violente.

Dans tous les cas de mort violente et suspecte au sens de l'article 81 du Code civil et en cas de crémation, une expertise supplémentaire doit avoir lieu. Dans les cas où la loi prévoit un contrôle supplémentaire, la qualité de ce contrôle n'est pas suffisamment garantie.

Seul un médecin peut constater le décès. Au cours de sa formation universitaire, l'aspirant médecin reçoit une formation théorique (plutôt limitée) en médecine légale. On est toutefois en train de mettre sur pied une formation de spécialiste en médecine légale. Le service de médecine légale de l'hôpital universitaire de la KULeuven, par exemple, qui exerce des missions médico-légales et fait office de «médecin légiste» dans un certain nombre d'arrondissements, organise une formation de médecin spécialisé en médecine légale. Cette formation de cinq ans est reconnue légalement depuis 2002 comme spécialité médicale. La commission d'agrément a déjà été constituée, mais, étant donné qu'aucun médecin n'est encore reconnu officiellement comme spécialiste en médecine légale, aucun maître ou centre de stage n'a encore été agréé.

Artikel 81 van het Burgerlijk Wetboek luidt : «Zijn er tekenen of aanwijzingen van een gewelddadige dood of andere omstandigheden die zulks laten vermoeden, dan mag de teraardebestelling eerst geschieden nadat een officier van politie, bijgestaan door een dokter in de geneeskunde of de heelkunde, een proces-verbaal heeft opgemaakt van de staat van het lijk en van de daarop betrekking hebbende omstandigheden, alsook van de inlichtingen die hij heeft kunnen inwinnen omtrent de voornamen, de naam, de leeftijd, het beroep, de geboorteplaats en de woonplaats van de overledene.»

Dit betekent dat er een politieel en medicolegaal onderzoek dient uitgevoerd te worden. In de praktijk gebeurt dit wanneer de ambtenaar van de burgerlijke stand en/of de gerechtelijke instanties in kennis worden gesteld van een overlijden dat te wijten is aan een gewelddadige of verdachte oorzaak.

Het model IIIC verplichtte tot voor kort de arts, die het overlijden vaststelt, in te vullen of het overlijden te wijten is aan een natuurlijke, een gewelddadige of een verdachte oorzaak. Sinds 1 januari 1998 is er een nieuw model IIIC in gebruik waardoor de arts zelfs niet meer over deze mogelijkheden beschikt. Hij/zij dient enkel bevestigend of ontkennend te antwoorden op de vraag «gerechtelijk-geneeskundig bezwaar tegen begravenis of crematie».

Buiten de plicht dit model IIIC in te vullen, heeft de arts geen andere verplichtingen; dit wil zeggen er bestaat momenteel geen meldingsplicht : de arts is niet verplicht een verdacht of gewelddadig overlijden te melden.

In alle gevallen van gewelddadige en verdachte dood, op basis van artikel 81 van het Burgerlijk Wetboek en ook bij crematie dient een bijkomend onderzoek te gebeuren. In deze gevallen waarin de wet in een bijkomende controle voorziet, is de deskundigheid van deze controle onvoldoende gewaarborgd.

Enkel een arts kan het overlijden vaststellen. In zijn universitaire opleiding krijgt de aspirant-arts een (eerder beperkte) theoretische opleiding in de gerechtelijke geneeskunde. Er wordt echter wel werk gemaakt van een opleiding tot specialist in de gerechtelijke geneeskunde. De dienst Forensische Geneeskunde van het UZ-KULeuven, bijvoorbeeld, die in een aantal arrondissementen medico-legale opdrachten uitvoert en als «wetsarts» fungeert, organiseert een opleiding van geneesheer-specialist in de gerechtelijke geneeskunde. Sinds 2002 wordt die opleiding van vijf jaar wettelijk erkend als geneeskundige specialiteit. Op dit ogenblik is de erkenningscommissie al samengesteld, maar aangezien er nog geen artsen officieel erkend zijn als specialist in de gerechtelijke geneeskunde, werden er nog geen stage-meesters of stagecentra erkend.

Dans la pratique, c'est surtout en cas de présomption de délit que les autorités compétentes désignent des médecins légistes qui ont accumulé une expérience pratique en la matière.

Généralement, l'on n'ouvre une instruction (avec autopsie ou non) qu'en cas de décès inexplicé ou non naturel, c'est-à-dire dans les cas où, du point de vue policier, l'on ne peut pas exclure avec certitude qu'il y a eu un délit. Lorsque l'on méconnaît la véritable nature d'un décès qui fait suite à un accident, à un suicide ou, même, à un délit, et qu'on déclare la mort comme étant « naturelle », il n'y a pas d'instruction. Il est inutile de souligner que cela a des conséquences énormes du point de vue pénal (par exemple, en cas de délits tels que l'homicide involontaire ou la négligence), du point de vue social (par exemple, en matière financière et en matière d'assurances) et du point de vue médicosocial (par exemple, en ce qui concerne les statistiques et la prévention).

Comme le nombre de crémations va croissant, le problème se pose avec encore plus d'acuité, étant donné qu'une expertise postérieure (par exemple, après exhumation) n'est évidemment plus possible. Le poids de cette réalité n'a fait que grandir dans le cadre de la discussion relative à l'euthanasie. Pour pouvoir s'assurer que la demande d'euthanasie a été formulée volontairement et qu'un abrègement de la vie non souhaité ne puisse pas passer inaperçu, le législateur doit prévoir de solides garanties.

La constatation d'un décès soulève bien des difficultés dans la pratique courante. Les médecins, les instances judiciaires et les services de police belges ne parviennent pas à interpréter de manière uniforme les notions de mort « naturelle », de mort « suspecte » et de mort « violente » et éprouvent des difficultés à en définir le contenu. Du point de vue médical, l'on ne peut pas conclure à une mort naturelle lorsqu'un doute subsiste sur la cause du décès. Le médecin doit recourir, dans ce cas, aux notions de « mort suspecte » ou de « mort violente », simplement parce qu'il est impossible de déterminer la cause du décès. Depuis le 1er janvier 1998, il ne peut même plus recourir à ces notions, puisque l'on attend encore simplement de lui qu'il oppose éventuellement « son veto médical à l'inhumation ou à la crémation ».

Proposition de modification

Cet article vise à attirer l'attention sur la responsabilité du médecin (généraliste) qui est confronté à un décès survenu dans des circonstances inhabituelles ou inconnues. Il doit se prononcer en âme et conscience sur le caractère naturel ou non du décès.

In de praktijk worden voornamelijk bij een vermoeden van misdrijf door de bevoegde instanties wetsartsen aangesteld die enige praktijkervaring hebben opgedaan.

Enkel bij een onverklaard of onnatuurlijk overlijden, waarbij een misdrijf politieel niet met zekerheid is uitgesloten, volgt in de regel een gerechtelijk onderzoek (al dan niet met obductie). Wanneer de ware aard van een overlijden dat volgt op een ongeval, zelfmoord of zelfs misdrijf miskend wordt en wordt aangegeven als « natuurlijk », ontsnappen deze sterfgevallen aan een gerechtelijk onderzoek. Onnodig erop te wijzen dat dit verstreckende gevolgen heeft op strafrechtelijk (bijvoorbeeld in geval van misdrijf zoals doding, nalatigheid), maatschappelijk (bijvoorbeeld financiële gevolgen in verband met verzekeringen) en sociaal-geneeskundig (bijvoorbeeld voor statistische en preventieve doeleinden) vlak.

Met het toenemend aantal crematies stelt dit probleem zich nog scherper, daar een onderzoek (zoals opgraving) nadien uiteraard onmogelijk is geworden. In het licht van de discussie over euthanasie heeft dit nog een pregnantere betekenis gekregen. Om de vrijwilligheid van het verzoek te waarborgen, moet de wetgever harde garanties voorzien opdat ongewenste levensbeëindiging niet onopgemerkt zal blijven.

In de dagelijkse praktijk dienen zich tal van problemen aan bij de vaststelling van het overlijden. Het blijkt dat zowel de Belgische artsen als de gerechtelijke instanties/politiediensten de termen « natuurlijk », « verdacht » en « gewelddadig » overlijden niet alleen verschillend interpreteren, maar ook moeite hebben met de inhoudelijke betekenis van deze termen. Vanuit medisch standpunt kan men niet besluiten tot een natuurlijk overlijden, indien de doodsoorzaak onduidelijk is. De arts dient hiervoor zijn toevlucht te nemen tot de termen verdacht of gewelddadig overlijden, louter en alleen omdat de doodsoorzaak niet kan worden vastgesteld. Sinds 1 januari 1998 beschikt de arts zelfs niet meer over deze keuzemogelijkheden, maar wordt van hem/haar enkel nog verwacht eventueel « gerechtelijk-geneeskundig bezwaar tegen begrafenis of crematie » aan te tekenen.

Voorstel tot wijziging

Dit artikel wil de aandacht vestigen op de verantwoordelijkheid die de (huis)arts draagt wanneer hij geconfronteerd wordt met een overlijden in ongewone of onbekende omstandigheden. Hij/zij dient in eer en geweten een beslissing te nemen over het al dan niet natuurlijk karakter.

Il faut entendre par «décès anormal» un décès non naturel (c'est-à-dire un décès causé par un facteur extérieur) et tout décès dont on suspecte que la cause n'est pas naturelle, ainsi que les décès soudains et/ou inattendus, qui semblent, à première vue, ne pas résulter d'un délit, mais pour lesquels l'hypothèse d'un délit ne doit pas être exclue.

Le médecin qui constate le décès ne peut pas établir de certificat s'il n'est pas convaincu que le décès résulte d'une cause naturelle. En cas d'euthanasie, le médecin s'assure que toutes les conditions de la loi relative à l'euthanasie ont été respectées. Si tel n'est pas le cas, et aussi dans tous les autres cas de décès non naturel, le médecin est tenu de signaler sans délai le décès à l'officier de l'état civil. Ayant été informé d'un décès anormal, l'officier de l'état civil est tenu de le signaler à son tour au procureur du Roi, qui procède en tout cas à la désignation d'un médecin attaché à un institut reconnu de médecine légale et soumis à la surveillance de ce dernier. L'inhumation n'aura lieu qu'avec l'autorisation du procureur du Roi.

Nous estimons qu'il est impératif de modifier les articles 43 et 44 du Code d'instruction criminelle pour améliorer la qualité de la pratique usuelle et éviter que des médecins non qualifiés soient encore désignés. Dorénavant, le procureur du Roi pourra uniquement se faire accompagner par des médecins spécialisés en médecine légale agréés.

Nous soulignons dès lors qu'il importe de concrétiser la spécialité qui existe déjà sur papier. Il y a lieu d'éliminer les obstacles pratiques et de faire en sorte que la commission d'agrément fonctionne.

Article 8

L'article 82 du Code civil est abrogé du fait de l'adaptation de l'article 81 du même code (voir *supra*).

Article 9

Même commentaire que pour les articles 3, 4 et 6 (voir *supra*).

Article 10

L'article 10 punit les infractions à l'article 76bis, alinéa 3, du Code civil, lequel dispose que lorsque le défunt est un parent ou un allié du médecin qui a

Onder «ongewoon overlijden» dient te worden verstaan een onnatuurlijk (dat wil zeggen door een uitwendige factor veroorzaakt) overlijden en al die verdacht van een onnatuurlijke oorzaak alsook de gevallen van plotse en/of onverwachte dood, waarbij een misdrijf ogenschijnlijk niet voor de hand ligt maar ook niet kan worden uitgesloten.

De arts die het overlijden vaststelt mag geen verklaring opstellen, indien hij er niet van overtuigd is dat het overlijden het gevolg is van een natuurlijke oorzaak. Betreft het een geval van euthanasie, dan vergewist de arts zich van het feit dat alle voorwaarden van de euthanasiewet zijn nageleefd. Zoniet en ook in alle andere gevallen van onnatuurlijk overlijden dient deze arts het overlijden onverwijld te melden aan de ambtenaar van de burgerlijke stand. Deze ambtenaar die kennis krijgt van het ongewoon overlijden dient dit op zijn beurt te melden aan de procureur des Konings die in ieder geval overgaat tot aanwijzing van een arts verbonden aan en onder toezicht van een erkend instituut voor gerechtelijke geneeskunde. De teraardebestelling kan slechts geschieden met toestemming van de procureur des Konings.

Hier achten wij een wijziging van de artikelen 43 en 44 van het Wetboek van strafvordering absoluut noodzakelijk om de kwaliteit van de gangbare praktijk te verbeteren en te vermijden dat er nog ongeschoolde artsen zouden worden aangesteld. Voortaan mag de procureur des Konings zich enkel nog laten vergezellen door erkende geneesheren-specialisten in de gerechtelijke geneeskunde.

We benadrukken dan ook de noodzaak om de specialiteit die nu reeds op papier bestaat in de praktijk te brengen. De praktische obstakels moeten worden weggewerkt en de erkenningscommissie moet kunnen functioneren.

Artikel 8

Arikel 82 van het Burgerlijk Wetboek wordt opgeheven omwille van de aanpassing van artikel 81 van hetzelfde wetboek (zie *supra*).

Artikel 9

Idem als de artikelen 3, 4 en 6 (zie *supra*).

Artikel 10

Artikel 10 stelt de overtreding van artikel 76bis, derde lid, van het Burgerlijk Wetboek strafbaar, dat stelt dat wanneer de overledene een bloed- en/of

constaté le décès, celui-ci ne peut en aucun cas établir le certificat de décès.

Article 11

L'article 11 punit l'établissement d'un certificat de décès lorsque le médecin savait ou devait savoir que la mort ne résultait pas d'une cause naturelle.

Article 12

L'article 12 punit le fait de gêner de quelque façon que ce soit l'expertise visée à l'article 76bis, alinéa 4, du Code civil, ou d'y faire obstacle.

Article 13

L'article 13 punit les infractions à l'article 78 du Code civil. Il prévoit une sanction pénale pour le non-respect de l'obligation de déclarer le décès.

Articles 14 et 15

Les articles 43 et 44 du Code d'instruction criminelle prévoient quelles personnes assistent le procureur du Roi; ce sont, respectivement, des « personnes présumées, par leur art ou profession, capables d'apprécier la nature et les circonstances du crime ou du délit » (art. 43) et des « médecins » (art. 44).

Afin de garantir la qualité, nous estimons nécessaire que le code contienne une référence explicite à la spécialité médicale de « médecine légale », une formation d'une durée de cinq ans, qui est reconnue légalement depuis 2002, pour éviter que des médecins non spécialisés ne soient encore désignés.

Article 16

Cet article fixe la date d'entrée en vigueur de la loi.

aanverwant is van de arts die het overlijden heeft vastgesteld, deze arts in geen geval de verklaring van overlijden mag opstellen.

Artikel 11

Artikel 11 stelt het opstellen van een verklaring van overlijden strafbaar, wanneer de arts weet of diende te weten dat de dood niet het gevolg was van een natuurlijke oorzaak.

Artikel 12

Artikel 12 stelt het hinderen of op enigerlei wijze beletten van het onderzoek bedoeld in artikel 76bis, vierde lid, van het Burgerlijk Wetboek strafbaar.

Artikel 13

Artikel 13 stelt de overtreding van artikel 78 van het Burgerlijk Wetboek strafbaar. Hierdoor wordt voorzien in een strafsanctie voor het niet-naleven van de plicht tot aangifte van overlijden.

Artikelen 14 en 15

In de artikelen 43 en 44 van het Wetboek van strafvordering worden de personen vermeld door wie de procureur des Konings zich laat bijstaan, respectievelijk « personen die wegens hun kunde of beroep bekwaam geacht worden om de aard en de omstandigheden van de misdaad of het wanbedrijf te beoordelen » (artikel 43) en « geneesheren » (artikel 44).

Ter garantie van de kwaliteit achten wij het noodzakelijk dat in het wetboek expliciet verwezen wordt naar de geneeskundige specialiteit « gerechtelijke geneeskunde », een vijf jaar durende opleiding die sinds 2002 wettelijk erkend is, om te vermijden dat er nog niet-gespecialiseerde artsen zouden worden aangesteld.

Artikel 16

Dit artikel bepaalt de inwerkingtreding van de wet.

Mia DE SCHAMPHELAERE.
Wouter BEKE.

PROPOSITION DE LOI

Article 1er

La présente loi règle une matière visée à l'article 78 de la Constitution.

Art. 2

Un article 76bis, rédigé comme suit, est inséré dans le Code civil :

« Art. 76bis. — Après chaque décès, un certificat de décès sera établi par un médecin. Le Roi détermine la forme et le contenu du certificat de décès.

Le certificat de décès est établi par le médecin qui a constaté le décès.

Lorsque le défunt est parent ou allié du médecin qui a constaté le décès, celui-ci ne peut en aucun cas établir le certificat de décès.

Des médecins, spécialistes agréés en médecine légale et attachés à un institut reconnu de médecine légale, contrôlent par sondage, conformément aux modalités à préciser par le Roi, la véracité du certificat de décès résultant d'une cause naturelle. À cet effet, ils peuvent procéder à une expertise externe et interne du corps. »

Art. 3

Dans l'article 77 du même code, modifié par l'arrêté du Régent du 26 juin 1947, les mots « qu'après s'être transporté auprès de la personne décédée, pour s'assurer du décès » sont remplacés par les mots « que si un certificat de décès lui a été remis ».

Art. 4

À l'article 78 du même code sont apportées les modifications suivantes :

A) la première phrase est complétée comme suit : « par remise du certificat de décès »;

B) l'article est complété comme suit : « À défaut des personnes précitées, la déclaration est faite par le médecin qui a constaté le décès. »

WETSVOORSTEL

Artikel 1

Deze wet regelt een aangelegenheid als bedoeld in artikel 78 van de Grondwet.

Art. 2

In het Burgerlijk Wetboek wordt een artikel 76bis ingevoegd, luidende :

« Art. 76bis. — Na ieder overlijden dient een verklaring van overlijden te worden opgemaakt door een arts. De Koning bepaalt de vorm en de inhoud van de verklaring van overlijden.

De verklaring van overlijden wordt opgemaakt door de arts die het overlijden heeft vastgesteld.

Wanneer de overledene een bloed- en/of aanverwant is van de arts die het overlijden heeft vastgesteld, mag deze arts in geen geval de verklaring van overlijden opstellen.

Artsen, erkende specialisten in de gerechtelijke geneeskunde en verbonden aan een erkend instituut voor forensische geneeskunde oefenen steekproefsgewijze, overeenkomstig bij koninklijk besluit nader te bepalen regels, toezicht uit op de waarachtigheid van de verklaring van overlijden ten gevolge van een natuurlijke oorzaak. Zij kunnen daartoe overgaan tot uitwendig en inwendig onderzoek van het lijk. »

Art. 3

In artikel 77 van hetzelfde Wetboek, gewijzigd bij het Regentsbesluit van 26 juni 1947, worden de woorden « hij zich naar de overledene heeft begeven om zich van het overlijden te vergewissen » vervangen door de woorden « hem een verklaring van overlijden werd overhandigd ».

Art. 4

In artikel 78 van hetzelfde Wetboek worden de volgende wijzigingen aangebracht :

A) de eerste zin wordt aangevuld als volgt : « door overhandiging van de verklaring van overlijden »;

B) het artikel wordt aangevuld als volgt : « Bij gebrek aan voornoemde personen wordt de aangifte gedaan door de arts die het overlijden vastgesteld heeft. »

Art. 5

Dans l'article 79, alinéa 2, du même code, remplacé par la loi du 31 mars 1978, les mots « les lieu, date et heure du décès ainsi que » sont insérés entre les mots « s'ils sont connus, » et « les prénoms ».

Art. 6

Dans l'article 80, alinéa 1er, du même code, les mots « qui s'y transportera pour s'assurer du décès » sont remplacés par les mots « qui s'assurera du décès au moyen du certificat de décès ».

Art. 7

L'article 81 du même code est remplacé par la disposition suivante :

« Art. 81. — § 1er. Le médecin qui constate le décès ne peut établir de certificat s'il n'est pas convaincu que le décès résulte d'une cause naturelle.

Si le décès résulte d'un acte visant à mettre fin volontairement à la vie, le médecin s'assurera que toutes les conditions de la loi du 28 mai 2002 relative à l'euthanasie ont été respectées. Si elles ne l'ont pas été, et aussi dans tous les autres cas de décès non naturel, le médecin est tenu de signaler sans délai le décès anormal à l'officier de l'état civil.

§ 2. L'officier de l'état civil qui prend connaissance d'un décès anormal tel que visé au § 1er, alinéa 3, est tenu de le signaler à son tour sans délai au procureur du Roi. Celui-ci procède en tout cas à la désignation d'un médecin attaché à un institut reconnu de médecine légale et soumis à la surveillance de ce dernier. L'inhumation n'aura lieu qu'avec l'autorisation du procureur du Roi. »

Art. 8

L'article 82 du même code est abrogé.

Art. 9

À l'article 84 du même code, les mots « qui s'y transportera » sont remplacés par les mots « qui s'assurera du décès au moyen de la remise du certificat de décès ».

Art. 5

In artikel 79, tweede lid, van hetzelfde Wetboek, vervangen bij de wet van 31 maart 1978, worden tussen de woorden « voor zover deze bekend zijn », en de woorden « de voornamen » de woorden « de plaats, de datum en het uur van overlijden, en » ingevoegd.

Art. 6

In artikel 80, eerste lid, van hetzelfde Wetboek, worden de woorden « deze begeeft zich ter plaatse om zich van het overlijden te vergewissen » vervangen door de woorden « deze vergewist zich van het overlijden door middel van de verklaring van overlijden ».

Art. 7

Artikel 81 van hetzelfde Wetboek wordt vervangen, als volgt :

« Art. 81. — § 1. De arts die het overlijden vaststelt, mag geen verklaring opstellen indien het overlijden niet het gevolg is van een natuurlijke oorzaak.

Is het overlijden het gevolg van opzettelijk levensbeëindigend handelen, dan vergewist de arts er zich van of alle voorwaarden van de wet van 28 mei 2002 betreffende de euthanasie zijn nageleefd. Zoniet en ook in alle andere gevallen van onnatuurlijk overlijden dient de arts het ongewoon overlijden onverwijld te melden aan de ambtenaar van de burgerlijke stand.

§ 2. De ambtenaar van de burgerlijke stand die kennis krijgt van het ongewoon overlijden zoals bedoeld in § 1, derde lid, dient op zijn beurt dit onverwijld te melden aan de procureur des Konings. De procureur des Konings gaat in ieder geval over tot de aanwijzing van een arts, verbonden aan en onder toezicht van een erkend instituut voor gerechtelijke geneeskunde. De teraardebestelling kan slechts geschieden met toestemming van de procureur des Konings. »

Art. 8

Artikel 82 van hetzelfde Wetboek wordt opgeheven.

Art. 9

In artikel 84 van hetzelfde Wetboek worden de woorden « die zich ter plaatse begeeft » vervangen door de woorden « die zich van het overlijden vergewist door middel van de overhandiging van de verklaring van overlijden ».

Art. 10

Toute infraction à l'article 76bis, alinéa 3, du Code civil sera punie d'un emprisonnement de huit jours à un an et d'une demande de vingt-six euros à cinq cents euros, ou d'une de ces peines seulement.

Art. 11

Sera puni d'un emprisonnement de trois mois à trois ans et d'une amende de cinquante euros à cinq mille euros, ou d'une de ces peines seulement, le médecin qui, après avoir constaté le décès, aura établi un certificat de décès alors qu'il savait ou devait savoir que la mort ne résultait pas d'une cause naturelle.

Art. 12

Sera puni d'un emprisonnement de trois mois à trois ans et d'une amende de cinquante euros à cinq mille euros, ou d'une de ces peines seulement, celui qui aura gêné de quelque façon que ce soit l'expertise visée à l'article 76bis, alinéa 4, du Code civil ou y aura fait obstacle.

Art. 13

Seront punies d'un emprisonnement de huit jours à trois mois et d'une amende de vingt-six euros à cinq cents euros, ou d'une de ces peines seulement, les personnes auxquelles le médecin ayant constaté le décès aura remis le certificat de décès et qui auront omis de faire la déclaration visée à l'article 78 du Code civil.

Art. 14

À l'article 43 du Code d'instruction criminelle, les mots « d'une ou de deux personnes présumées, par leur art ou profession, capables d'apprécier » sont remplacés par les mots « d'un ou de deux médecins spécialisés en médecine légale afin d'apprécier ».

Art. 15

À l'article 44, alinéa 1er, du même Code, le mot « médecins » est remplacé par les mots « médecins spécialisés en médecine légale ».

Art. 10

De overtreding van artikel 76bis, derde lid, van het Burgerlijk Wetboek wordt gestraft met gevangenisstraf van acht dagen tot een jaar en met geldboete van zesentwintig euro tot vijfhonderd euro of met een van die straffen alleen.

Art. 11

Het opstellen van een verklaring van overlijden door de arts die het overlijden heeft vastgesteld terwijl hij weet of diende te weten dat de dood niet het gevolg was van een natuurlijke oorzaak, wordt gestraft met gevangenisstraf van drie maanden tot drie jaar en met geldboete van vijftig euro tot vijfduizend euro of met een van die straffen alleen.

Art. 12

Het hinderen of op enigerlei wijze beletten van het onderzoek bedoeld in artikel 76bis, vierde lid, van het Burgerlijk Wetboek wordt gestraft met gevangenisstraf van drie maanden tot drie jaar en met geldboete van vijftig euro tot vijfduizend euro of met een van die straffen alleen.

Art. 13

De personen, aan wie door de arts die het overlijden heeft vastgesteld de verklaring van overlijden overhandigd werd, die nalaten de aangifte te doen als bedoeld in artikel 78 van het Burgerlijk Wetboek worden gestraft met gevangenisstraf van acht dagen tot drie maanden en met geldboete van zesentwintig euro tot vijfhonderd euro of met een van die straffen alleen.

Art. 14

In artikel 43 van het Wetboek van strafvordering worden de woorden « personen die wegens hun kunde of beroep bekwaam geacht worden » vervangen door de woorden « geneesheren-specialisten in de gerechtelijke geneeskunde ».

Art. 15

In artikel 44, eerste lid, van hetzelfde wetboek wordt het woord « geneesheren » vervangen door de woorden « geneesheren-specialisten in de gerechtelijke geneeskunde ».

Art. 16

La présente loi entre en vigueur le premier jour du sixième mois suivant celui de sa publication au *Moniteur belge*.

22 juin 2005.

Art. 16

Deze wet treedt in werking op de eerste dag van de zesde maand na die waarin ze is bekendgemaakt in het *Belgisch Staatsblad*.

22 juni 2005.

Mia DE SCHAMPHELAERE.
Wouter BEKE.